

IN MEMORIAM

Professor Dr. Dr. h. c. mult. Claus Roxin (1931–2025)

Svet se početkom ove godine oprostio od jednog od najvećih teoretičara krivičnog prava – sa životne i naučne pozornice 18. februara u večnost je iskoračio Klaus Roxin (Claus Roxin).

S pravom nazvan učiteljem sveta (*praeceptor mundi*), važio je za najpoznatijeg i najuticajnijeg nemačkog profesora i teoretičara krivičnog prava današnjice. Dobitnik dvadeset i osam počasnih doktorata, mahom evropskih i južnoameričkih univerziteta, među kojima je i beogradski, za koji je u zahvalnoj reči na svečanosti 25. septembra 2008. godine u Beogradu, istakao kako mu je dotad jedan od najdražih, autor je brojnih radova od kojih su ona najvažnija, udžbenik Opšteg dela materijalnog Krivičnog prava u dva toma i preko dve hiljade stranica (*Strafrecht Allgemeiner Teil Band I: Grundlagen. Der Aufbau der Verbrechenslehre* i *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Band II: Besondere Erscheinungsformen der Straftat*, München) i habilitacioni rad (čak jedanaest puta dopunjavani) Izvršilaštvo i teorija vlasti nad delom (*Täterschaft und Tatherrschaft*, Berlin-Boston) prevedena na nekoliko svetskih jezika i smatraju se monografskim delima od najvećeg značaja za nauku krivičnog prava. Pri tome treba imati u vidu da pojam udžbenika („Lehrbuch”) u nemačkoj pravnoj literaturi ima drugačije značenje od onoga koje mu se obično daje u našoj literaturi. To je, po pravilu, vhumsko sistematsko teorijsko i naučno delo iz određene pravne oblasti. To se, bez ikakve sumnje, može reći i za Roksinov udžbenik. On daleko prevazilazi potrebe studenata pravnih fakulteta i koriste ga u svojim radovima ne samo nemački pisci u oblasti krivičnopravne nauke, već i mnogi drugi širom sveta. I u radovima naših pravnih pisaca često ćemo naići na upućivanje na dva navedena Roksinova rada. Naravno, njegov je naučni opus mnogo bogatiji, ali se ta dva rada posebno izdvajaju i za njih znaju svi koji se ozbiljno bave teorijom krivičnog prava.

Klaus Roxin je rođen 15. maja 1931. godine u Hamburgu, gde je završio studije prava, nakon kojih je započeo naučnu karijeru, kao asistent čuvenog profesora Hajnriha Henkela (Heinrich Henkel). Habilitacioni rad iz 1962. godine otvorio mu je vrata nastavničkog zvanja, koje je započeo iduće godine u Getingenu (*Georg-August-Universität*, Göttingen), da bi već 1971. godine prešao na minhenski Univerzitet (*Ludwig-Maximilians-Universität*, München), na kome će provesti najplodnije godine svog naučnog i nastavničkog rada sve do penzionisanja i sticanja zvanja profesora emeritusa 1999. godine. Vredno je pomena i njegovo aktivno učešće u izradi alternativnog Nacrta Opšteg i Posebnog dela nemačkog Krivičnog zakonika (nastalog kao odgovor grupe mlađih profesora krivičnog prava na oficijelni Nacrt iz 1962. godine), koji je u velikoj meri doprineo modernizaciji i demokratizaciji nemačkog

krivičnog zakonodavstva. Iako ni on prilikom velike reforme nemačkog krivičnog zakonodavstva nije kao takav bio usvojen, uticao je na to da se ne usvoji ni Nacrt iz 1962. godine. Štaviše, moglo bi se konstatovati da je on u većoj meri uticao na novo nemačko krivično zakonodavstvo, nego pomenuti zvanični nacrt.

Zanimljivo je da je ime Klause Roksin postalo poznato čak i široj javnosti sedamdesetih godina prošlog veka, nakon gostovanja u poznatoj i veoma gledanoj televizijskoj emisiji koja je nosila naziv „Kako biste Vi odlučili“ („*Wie würden Sie entscheiden?*“), koja se u epizodama emitovala na nemačkoj ZDF duže od četvrt veka. Uspevao je i da podjednako bude uspešan ne samo kao naučnik, već i kao nastavnik krivičnog prava. Brojni bivši studenti su sa oduševljenjem prizivali sećanja na predavanja koja je profesor Roksin držao, još kao mladi nastavnik u zvanju docenta. Kao pobornik ideje da nauka nema granice negovao je kontakte sa naučnicima iz inostranstva, omogućavajući pristup naučnom Institutu čiji je direktor bio od 1974. godine, pre svega mladim istraživačima, a zahvaljujući njemu minhenski Univerzitet i njegov Pravni fakultet su postali svojevrsna Meka za teoretičare krivičnog prava.

Profesor Roksin je održavao redovni kontakt i sa kolegama iz Srbije i može se reći da je bio iskreni prijatelj sa mnogim našim profesorima, ne samo sa onima sa beogradskog Univerziteta. Poznato je da se u najtežim spoljnopoličkim okolnostima po našu zemlju svesrdno zalagao za slobodan pristup nauci i ukidanje bilo kakvih prepreka za međunarodnu saradnju. Bio je protiv toga da sankcije uvedene našoj zemlji obuhvate i zabranu naučne saradnje. Svojim ugledom i uticajem delimično je uspeo da se te sankcije ne primene. U slučaju fondacije Alexander von Humboldt, najviše zahvaljujući njemu, saradnja se odvijala i za vreme dok su našoj zemlji bile nametnute te sankcije. Međutim, u slučaju saradnje sa Max Planck Društvom državna birokratija i politika su bile jače: i sam pisac ovog nekrologa bio je zbog toga eliminisan iz jednog projekta Max Planck instituta za strano i međunarodno krivično pravo. To je bila odluka Senata Društva koje ima brojne pojedine institute u svom sastavu, a ne instituta iz Frajburga koji je bio nosilac tog projekta. Klausu Roksinu zaista niko nije mogao da objasni i opravda primenu sankcija koje se sastoje u zabrani naučne saradnje. Ne samo po tom pitanju, nego i inače, davao je prednost nauci u odnosu na politiku. Štaviše, bio je toliko oprezan i rezervisan prema politici da nikada nije hteo da prihvati ne samo bilo kakvu političku funkciju, nego ni to da bude u komisiji za reformu krivičnog zakonodavstva, odnosno bilo kakvom telu koje je pripremalo za ministarstvo pravde i vladu izmene nemačkog Krivičnog zakonika. Svoja gledišta u pogledu domaćeg zakonodavstva iznosio je u svojim radovima ili, na primer, u spomenutom alternativnom nacrtu KZ koji je bio reakcija na oficijelni nacrt. Takođe, bio je spreman da savetima pomogne kolegama iz inostranstva u pripremi nacrtu stranog krivičnog zakonodavstva, ali ne i vladi svoje zemlje u tom poslu. Imao je jednostavno objašnjenje zašto nije hteo da se u bilo kojem obliku bavi politikom (pa makar to bio i ekspertski rad za vladu). Naime, smatrao je da nauka i politika ne idu zajedno. Kako je govorio, da je hteo da se bavi politikom izabrao bi to kao svoj životni poziv, a ne bavljenje naukom.

U dva navrata je bio i gost naše zemlje. Najpre, 1998. godine, kada je kao jedini stranac bio učesnik konferencije krivičara na Zlatiboru (tom prilikom je imenovan za počasnog člana Udruženja za krivično pravo i kriminologiju) i deceniju posle

toga, kada je na svečanosti na beogradskom Univerzitetu, kojoj je prethodilo izvrsno predavanje na Pravnom fakultetu o deliktima posedovanja, promovisan u počasnog doktora nauka. Poseban razlog za ovaj nekrolog, iako u svetlu svega navedenog svakako ne i najvažniji, predstavlja i uspešna saradnja profesora Roksina sa redakcijom časopisa *Crimen*. Uvodni članak u prvom broju našeg časopisa iz 2010. godine je upravo (na srpski jezik prevedeni) rad profesora Roksina o večno prisutnim nedoumicama u okviru problematike eventualnog umišljaja,¹ dok je za poseban broj izdat povodom sedam decenija života profesora Zorana Stojanovića profesor Roksin priložio inovativni rad o „normativnoj reaktivnosti“ kao kriterijumu krivice, u kome redefiniše pretpostavke za sud o krivici, napuštanjem dugo prisutnog gledišta koje osnov za upućivanje prekora vidi u mogućnosti drugačijeg ponašanja.²

Ovom prilikom ima mesta da se bar spomene njegova savetodavna uloga prilikom izrade Krivičnog zakonika Crne Gore što se reflektovalo i na KZ Srbije koji je, kao što je poznato, rađen po ugledu na prethodno doneti KZ Crne Gore. Prilikom pripreme Nacrta Krivičnog zakonika bile su dragocene konsultacije sa njim 2003. godine u Minhenu o nekim složenim pitanjima Opšteg dela budućeg zakonika. Iako tom prilikom nismo ulazili u detalje i precizne formulacije određenih odredaba, dao je određene savete i načelno mišljenje o tome kako bi trebalo da izgledaju neki instituti opšteg dela.

Klaus Roksin će biti upamćen kao jedan od najvećih teoretičara krivičnog prava, veliki inovator raskošnog talenta i naučne pronicljivosti, koji je svojim višedecenijskim i neumornim radom ostavio nemerljiv doprinos nauci krivičnog prava. Gotovo da nema dogmatskog i kriminalnopolitičkog područja kojim se nije bavio, iako je poseban pečat ostavio u oblasti učenja o izvršilaštvu i saučesništvu, afirmisanjem teorije vlasti nad delom kao rukovodnom kriterijumu međusobnog razgraničenja ovih učinilačkih formi, kao i autentičnom učenju o posrednom izvršilaštvu na bazi organizovanog aparata moći; pored toga, danas vladajuće učenje na planu uzročnosti o objektivnom uračunavanju svoj prestiž duguje ponajviše profesoru Roksinu. Njegovo ime, koje je odavno sinonim za najviši naučni autoritet, biće večno urezano u adresar velikana krivičnopravne misli. Osim svojim dostignućima u oblasti krivičnopravne nauke, svojim delovanjem kroz različite oblike iskrene i prijateljske saradnje ostavio je svoj lični pečat. To njegovo delovanje nije imalo nacionalne granice, tj. nije se svodilo samo na sopstvenu zemlju. Iako, nije prednost davao određenim zemljama, ipak se može zapaziti da su, možda i sticajem okolnosti, njegove veze sa predstavnicima krivičnopravne nauke iz određenih zemalja bile intenzivnije. Jedna od tih zemalja jeste svakako i Srbija. Iz tog razloga sećanje na profesora Roksina, uz zahvalnost za ono što je učinio za svetsku nauku krivičnog prava, mora da sadrži i zahvalnost i za njegov doprinos i podršku nauci krivičnog prava u Srbiji.

Prof. dr Zoran Stojanović
Doc. dr Ivan Đokić

1 „O eventualnom umišljaju“, *Crimen*, 1/2010, 5-17.

2 „Normative Ansprechbarkeit als Schuldkriterium“, *Crimen*, 3/2017, 215-229.